

ΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΒΡΑΧΕΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ ΤΟΥ ΣΠ. ΛΑΜΠΡΟΥ

Πρό τινος ἐξεδόθησαν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν Μνημείων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας (ἐν Ἀθήναις 1932-1933) τὰ «Βραχέα Χρονικά» τοῦ ἀοιδίμου Σπυριδῶνος Λάμπρου (σ. 3-94) ἐπιμελεία Κ. Ἰ. Ἀμάντου προτάξαντος τῆς ἐκδόσεως ταύτης πρόλογον (σ. γ' - ε') καὶ εἰσαγωγικὰς παρατηρήσεις (σ. η' - ιθ') καὶ ἐπιτάξαντος τρεῖς πίνακας 1) ὀνομάτων προσώπων καὶ ἔθνων (σ. 95-100) 2) ὀνομάτων τόπων καὶ ναῶν (σ. 100-105) καὶ 3) λέξεων καὶ γραμματικῶν τύπων (σ. 105-110).

Ἐκ τῶν 63 βραχέων χρονικῶν, τῶν περιεχομένων ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν Γ' καταλοίπῳ τοῦ Σπ. Λάμπρου, τῷ φέροντι ἐπιγραφὴν «Chronica brevia»¹, ἐξεδόθησαν ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευθείσῃ ἐκδόσει 54, παραλειφθέντων πάντων τῶν νεωτέρας ἐποχῆς (1700 - 1850) τοιούτων (πλὴν τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 56 ἑμμέτρου χρονικοῦ), ἅτινα, δημοσιευθέντα ἐν περιοδικοῖς ἢ ἡμερολογίοις ἔχουσιν ἀντιγραφὴν ἕξ αὐτῶν. Εἰς τὰ 54 ταῦτα βραχέα χρονικά προσετέθησαν καὶ 3, ἅτινα ὁ Λάμπρος εἶχε δημοσιεύσει ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι (τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 26, 55 καὶ 57)², οὕτως ὥστε τὰ δημοσιευθέντα ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἐκδόσει βραχέα χρονικά ἀνέρχονται εἰς 57.

Ἀναμφιβόλως μεγάλη εἶναι ἡ ἀξία τῶν βραχέων τούτων χρονικῶν, ὡς δυναμένων νὰ παράσχῃσι σπουδαίαν συμβολὴν εἰς συμπλήρωσιν τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, ἀφοῦ μάλιστα πολλὰ τούτων προέρχονται ἐκ σημειωμάτων προσώπων συγχρόνων πρὸς τὰ γεγονότα, ἅτινα ἀναφέρουσιν.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἰδίᾳ διὰ τῆς ἀντιγραφῆς τῶν βραχέων τούτων χρονικῶν ὑπὸ ἀμαθῶν καὶ ἀπροσέκτων ἀντιγραφέων παρεισέφερασαν ἐν αὐτοῖς σφάλματα, μάλιστα ὡς πρὸς τὰς χρονολογίας καὶ τὰ ὀνόματα, τὰ σφάλματα ὅμως ταῦτα δύνανται ὅπως δῆποτε νὰ διορθωθῶσι διὰ τῆς παραβολῆς τῶν αὐτῶν εἰδήσεων, τῶν περιεχομένων ἐνίοτε εἰς πλείονα τοῦ ἐνὸς βραχέα χρονικά, καὶ πρὸς τὰς ἱστορικὰς πηγὰς, τὰς ἄλλοθεν γνωστάς.

Συναθροίσας τὰς ἐν τοῖς χρονικοῖς τούτοις περιεχομένας ἐκκλησιαστικὰς εἰδήσεις ἐκδίδω ταύτας κατωτέρω μετὰ τινων παρατηρήσεων, ἕξ ὧν, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καταφαίνεται ἡ ἀκρίβεια καὶ ἀξία πολλῶν τούτων.

¹ Ν. Ἑλληνομ. τόμ. ΙΔ' τεύχ. Β— Γ (31 Μαΐου 1920) σ. 206.

² Τόμ. Ζ' σ. 154, τόμ. Η' σ. 102 καὶ τόμ. Ζ' σ. 190.

Α'. ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

1) Κάλλιστος Α'. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 15 (στ. 12 σ. 31) βραχὺ χρονικόν, τῷ 6870 (1362) ἔγινε μέγα θανατικὸν ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου μέχρι τοῦ τέλους Αὐγούστου. Ἐπειτα, μετὰ δύο χρόνους, ἀπῆλθεν ὁ πατριάρχης Κάλλιστος εἰς Σερβίαν καὶ ἐκεῖ ἀπέθανεν, ἐπομένως τῷ 1364.

Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 47 (στ. 23 σ. 81) ὁ πατριάρχης Κάλλιστος ἐν ἔτει 6871 (1363) Ἰουλίου 20 ἐξῆλθεν εἰς Σερβίαν καὶ ἀπέθανεν.

Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 52 (στ. 26 σ. 89) ἐν ἔτει 6870 ἰνδ. 15 (1362) ἐπὶ βασιλείας τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου ἐγένετο μέγα θανατικὸν ἀρξάμενον ἀπὸ μηνὸς Σεπτεμβρίου καὶ ἐπεκράτησεν ἕνα χρόνον. Ἐν τῇ ἀρχομένῃ β' ἰνδίκῳ ἀπῆλθεν ὁ πατριάρχης Κάλλιστος εἰς τὴν Σερβίαν καὶ ἐκεῖ ἀπέθανεν, ἐπομένως τῷ 1364.

Ὁ Μ. Γεδεών ἀναφέρει ὅτι ὁ Κάλλιστος ὁ Α' ἀναλαβὼν τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὸ δεύτερον, διώκησε μέχρι τῶν μέσων τοῦ 1363, ὅτε ἀναλαβὼν ἀποστολὴν τινα πρὸς Ἐλισάβετ τὴν Σέρβαν ἡγεμονίδα καὶ μεταβάς εἰς Φεράς τῆς Θεσσαλίας ἀπεβίωσεν ἐκεῖ (Πατριαρχικοὶ πίνακες σ. 429).

Κατὰ τὸν Κρουμβάχερ ὁ Κάλλιστος ἀπεβίωσε κατ' Αὐγούστον τοῦ 1363 ('Ἱστορ. τῆς βυζ. λογοτ. τόμ. Γ' σ. 716, κατὰ μετάφρασιν Γ. Σωτηριάδου).

Κατὰ τὸν Ζ. Μαθᾶν ὁ Κάλλιστος ἀπεβίωσε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1369. (Καταλ. πατρ. Κωνσταν. ἔκδ. 2 σ. 94)¹.

Κατὰ τὸν Χρυσόστ. Παπαδόπουλον ὁ Κάλλιστος ἐπατριάρχευσε τὸ δεύτερον ἀπὸ τοῦ 1355-1363. (Χρονολογικὸς πίναξ, ἐν Θεολογία τόμ. Δ' (1926) σ. 177 ἔ).

2) Φιλόθεος Α' τὸ β'. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 47 (στ. 25 σ. 81) βραχὺ χρονικὸν ἐν ἔτει 6872 (1364) Ὀκτωβρίου 11 ἀνέβη πάλιν εἰς τὸν θρόνον ὁ πατριάρχης Θεόφιλος², κατὰ δὲ τὸν στ. 57 σ. 81 τοῦ αὐτοῦ χρονικοῦ ἐν ἔτει 6885 (1377) ἔπαυσε τὸ μνημόσυνον τοῦ πατριάρχου Φιλοθέου³.

Κατὰ Γεδεών ὁ Φιλόθεος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τὸ δεύτερον τῇ 12 Φεβρουαρίου 1364 καὶ διώκησε τὴν ἐκκλησίαν μέχρι τοῦ 1376 ὅτε ἀπεβίωσεν (ἐνθ' ἄν. σ. 432).

Κατὰ τὸν Κρουμβάχερ ὁ Φιλόθεος ἐπατριάρχευσε τὸ δεύτερον ἀπὸ 12 Φεβρουαρίου 1364 - 1376 (ἐνθ' ἄν. σ. 716).

¹ Αἱ περισσότεραι τῶν χρονολογιῶν τοῦ Ζ. Μαθᾶ εἶναι ἐσφαλμένα.

² Σφαιερῶς ἀντὶ Φιλοθέου.

³ Πρβλ. καὶ Δοσιθέου, Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων σ. 871 «6885 ἔπαυσε τὸ μνημόσυνον Φιλοθέου τοῦ πατριάρχου». Ὁ Φιλόθεος πιθανῶς ἔκαλειτο Κόκκινος (πρβλ. Κρουμβάχερ, Ἐνθ' ἄν. τόμ. Α' σ. 210 καὶ Λάμπρου, Ν. Ἑλλην. τόμ. 8 σ. 369 καὶ 14 σ. 403).

Κατὰ τὸν Μαθᾶν ὁ Φιλόθεος ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1369, μετὰ ἕξαετῆ δὲ πατριαρχίαν παρητήθη καὶ ἐτελεύτησε τῷ 1379 (ἔνθ' ἄν. σ. 94 καὶ 282).

Κατὰ τὸν Παπαδόπουλον ἐπατριάρχευσε 1364-1376 (ἔνθ' ἄν.).

3) Ματθαῖος Α'. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 47 (στ. 70 σ. 82) βραχὺ χρονικὸν κατὰ τὸ μέγα θανατικὸν τὸ ἐπισυμβᾶν τῷ 6919 (1411) ἀπέθανε καὶ ὁ πατριάρχης Ματθαῖος. Κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν (στ. 79 σ. 82) κατὰ τὸ 6917 (1409) κατηγορήθη ὁ πατριάρχης Ματθαῖος ἐντὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας παρὰ τινος μοναχοῦ Ἰωακείμ ἐκ Μονεμβασίας.

Κατὰ τὸν Γεδεὼν (ἔνθ' ἄν. σ. 457), τὸν Κρουμβάχερ (ἔνθ' ἄν. σ. 716), τὸν Μαθᾶν (ἔνθ' ἄν. σ. 95) καὶ τὸν Παπαδόπουλον (ἔνθ' ἄν.) ἐτελεύτησε τῷ 1410. Πρὸβλ. καὶ τὸ ἐκ κώδικος τῆς Κοσινίτζης χρονικὸν «Ἐκοιμήθη ὁ πατριάρχης κὺρ Ματθαῖος μηνὶ Αὐγούστῳ ἡμέρᾳ Σαββάτῳ ἔτους 6918 ἰνδ. γ'» (Ν. Ἑλλην. τόμ. Ζ' σ. 152).

4) Ἰωσήφ Β'. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 6 (στ. 15 σ. 9) βραχὺ χρονικὸν ὁ πατριάρχης Ἰωσήφ ἀπεβίωσε τῷ 6947 (1439) ἰνδ. β' μηνὶ Ἰουνίῳ 10, ἡμέρᾳ Τετάρτῃ ἐν Φλωρεντία.

Κατὰ τὸν Γεδεὼν (ἔνθ' ἄν. σ. 464) καὶ τὸν Κρουμβάχερ (ἔνθ' ἄν. σ. 716) ἀπεβίωσεν ὁ Ἰωσήφ τῇ 10 Ἰουνίου τοῦ 1439. Ὁ Μαθᾶς¹ (ἔνθ' ἄν. σ. 96) καὶ ὁ Παπαδόπουλος ἀναφέρουσιν ἀπλῶς τὸ ἔτος 1439.

5) Μητροφάνης Β'. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 6 (στ. 22 σ. 10) βραχὺ χρονικὸν ὁ Μητροφάνης ἐγένετο πατριάρχης τῇ 5 Μαΐου τοῦ 6848 ἰνδ. 3 (1440) καὶ ἐλειτούργησε τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς μνημονεύσας τοῦ ὀνόματος τοῦ πάπα Εὔγενιου.

Κατὰ τὸν Γεδεὼν (ἔνθ' ἄν. σ. 465) καὶ τὸν Κρουμβάχερ (ἔνθ' ἄν. σ. 716) ἐχειροτονήθη² τῇ 4 Μαΐου τοῦ 1440. Ὁ Μαθᾶς (ἔνθ' ἄν. σ. 96) καὶ ὁ Παπαδόπουλος (ἔνθ' ἄν.) ἀναφέρουσι μόνον τὸ ἔτος 1440.

6) Μάξιμος Γ'. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 26 (στ. 10 σ. 46) βραχὺ χρονικὸν μετὰ ἐν ἔτος ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀμηνῶ Μαχαμέτη, συμβάντος τῷ 6989 (1481), ἐτελεύτησε ὁ πατριάρχης Μάξιμος μηνὶ Ἀπριλίῳ γ' ἰνδ. 15 ἡμέρᾳ Τετάρτῃ, ἐπομένως τῷ 1482.

Κατὰ τὸν Γεδεὼν (ἔνθ' ἄν. σ. 486) καὶ τὸν Κρουμβάχερ (ἔνθ' ἄν. σ. 716) ἐτελεύτησεν ὁ Μάξιμος τῷ 1482. Κατὰ τὸν Μαθᾶν (ἔνθ' ἄν. σ. 109) τῷ 1488 καὶ κατὰ τὸν Παπαδόπουλον τῷ 1481.

7-9) Κύριλλος Δ'. Κυπριανός. Κοσμάς Γ'. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 10 (στ. 48 σ. 22) βραχὺ χρονικὸν τῇ 11 Νοεμβρίου τοῦ 1713, ἐξωσθέντος

¹ Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ χρονολογία παρὰ Μαθᾶ (ἔνθ' ἄν.) τῆς ἐν Φλωρεντία συνόδου 1428 προέρχεται ἐκ τυπογραφικοῦ σφάλματος ἀντὶ τοῦ 1433.

² Ὁ Συροπόουλος ἀναφέρει ὅτι ἐχειροτονήθη τῇ 4 Μαΐου τοῦ 1440 (πρὸβλ. Ἱστορ. τῆς ἐν Φλωρεντία συνόδου ΧΙΙ, 5 σ. 336).

τοῦ Κυρίλλου, ἔγινε πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὁ Κυπριανὸς τὸ β', ὃν διεδέχθη ὁ τρις ἐπίσκοπος¹ Κοσμᾶς² κατὰ Μάρτιον τοῦ 1714.

Κατὰ Γεδεῶν (ἔνθ' ἄν. σ. 620) ὁ Κύριλλος ὁ Δ' ἐκόσμησε τὸν θρόνον μέχρι τέλους Ὁκτωβρίου τοῦ 1713, τῇ δὲ 7 Νοεμβρίου τοῦ 1713 ἐγένετο πατριάρχης ὁ Κυπριανὸς τὸ β', ὃν διεδέχθη ὁ Κοσμᾶς ὁ Γ' μετατεθεὶς εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον τῇ 7 Μαρτίου τοῦ 1714.

Κατὰ τὸν Μαθᾶν (ἔνθ' ἄν. σ. 143) κατὰ τὸ 1712 ἐγένετο πατριάρχης ὁ Κύριλλος ὁ Δ', ὃν διεδέχθη τῷ 1713 ὁ Κυπριανὸς τὸ β' καὶ τοῦτον ὁ Κοσμᾶς ὁ Γ' τῷ 1713.

Κατὰ τὸν Παπαδόπουλον (ἔνθ' ἄν.) ὁ Κύριλλος ὁ Δ' ἐπατριάρχευσε μέχρι τοῦ 1713, ὁ Κυπριανὸς τὸ β' ἀπὸ τοῦ 1713-1714 καὶ ὁ Κοσμᾶς Γ' ἀπὸ τοῦ 1714-1716.

10) Κοσμᾶς Γ'. Ἱερεμίας Γ'. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 10 (στ. 51 σ. 22) βραχὺ χρονικόν, ἐξωσθέντος τοῦ Κοσμᾶ τῇ 22 Μαρτίου τοῦ 1716, εἰσήχθη ὁ Καισαρείας Ἱερεμίας³.

Κατὰ τὸν Γεδεῶν (ἔνθ' ἄν. σ. 621) ὁ Κοσμᾶς ἐκόσμησε τὸν θρόνον μέχρι τῆς 23 Μαρτίου τοῦ 1716, ὅτε ἐξελέγη ὁ Ἱερεμίας ὁ Γ', ὁ μητροπολίτης Καισαρείας. Κατὰ τὸν Μαθᾶν (ἔνθ' ἄν. 145) ὁ Ἱερεμίας ὁ Γ' ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1715. Κατὰ τὸν Παπαδόπουλον (ἔνθ' ἄν.) τῷ 1716.

Β'. ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ

1) Ἰωάννης Ἄργους. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 27 (στ. 63 σ. 47) βραχὺ χρονικὸν τὸ Ἄργος ἐγένετο μητρόπολις ἐν ἔτει 6597 (1089). Ὁ Ἰωάννης ἦτο ὁ ἀναβιβασθεὶς μητροπολίτης εἰς 88 θρόνον, ὅστις ὕστερον ἐγένετο 107.

Κατὰ τὸ τακτικὸν τῆς ἐποχῆς τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου (1261-1282), τὸ δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Gust. Parthey, τὸ Ἄργος κατέχει τὴν 88 θέσιν. Κατὰ τὸ προηγούμενον ὅμως τακτικὸν τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰσαὰκ Ἀγγέλου

¹ Κατὰ τὸν πατριάρχη Καλλίνικον «πρῶτον ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ, εἶτα Κλαυδιουπόλεως καὶ τρίτον ληστρικῶς Ἀλεξανδρείας» (Κ. Δουβουνιάτου, Καλλίνικος Γ' πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως σ. 94. 128 καὶ 132). Πρβλ. καὶ Χρυσ. Παπαδοπούλου «Περὶ τοῦ Κλαυδιουπόλεως, Σιναίου, Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας Κοσμᾶ» (Νέα Σιών τόμ. Β' (1905) σ. 894 ἔ.) καὶ Κ. Ἀμάντου «Σιναϊτικὰ μνημεῖα ἀνέκδοτα» σ. 65 ἔ.

² «Κύριλλος ὁ Κυζίκου Λέσβιος ἐν ἔτει αψιγ' ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ καὶ αὐθις Κυπριανὸς μικρόν. Κοσμᾶς ὁ Σινᾶ, Κλαυδιουπόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας χρηματίσας αψιδ' μηνὶ Μαρτίῳ» (Ἰωάν. Σακκελίωνος, Πατριακὴ βιβλ. σ. 315).

³ «Ἱερεμίας ὁ μητροπολίτης τῆς Καππαδοκῶν Καισαρείας Πάτμιος ἐν ἔτει αψιγ' μηνὶ Μαρτίῳ» (Ἰωάν. Σακκελίωνος, Πατριακὴ βιβλ. σ. 315).

(1185-1195) τὸ Ἄργος κατέχει τὴν 91 θέσιν¹. Κατὰ τὸν Κωδινὸν ἐν τῇ Ἐκθέσει πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον τὸν πρεσβύτερον «Ὁ Ἄργουσι καὶ αὐτὸς πη' ὦν, ρε' γέγονε». ²

2) Γρηγόριος Παλαμᾶς, μητροπολίτης Θεσσαλονίκης. Κατὰ τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 21 (στ. 3 σ. 38) καὶ 31 (στ. 9 σ. 58) βραχέα χρονικά ὁ Γρηγόριος Παλαμᾶς ἐκοιμήθη τῷ 6866 (1358).

Ὁ Ν. Βέης, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς περὶ τοῦ χρόνου τοῦ θανάτου τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ εἰδήσεως, τῆς περιεχομένης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 701 κώδικι τῆς βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν, τοῦ δευτέρου δηλαδὴ ἐκ τῶν δύο ἀνωτέρω παρατεθέντων βραχέων χρονικῶν, ὡς καὶ τῆς σχετικῆς ἐνθυμήσεως, τῆς περιεχομένης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 48 κώδικι τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, παραδέχεται ὡς ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ³ τὸ 1358. Ὁ Ph. Meyer⁴ ὡς ἔτος τοῦ θανάτου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ δέχεται τὸ 1359. Κατ' αὐτὸν ἐκ τοῦ ἐγκωμιστικῷ λόγου τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φιλοθέου εἰς τὸν Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν (Migne P. G. τόμ. 151 σ. 551 ἐ.) καταφαίνεται ὅτι ὁ Παλαμᾶς ἐχειροτονήθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἰσιδώρου (ἐνθ' ἄν. σ. 613, πρβλ. καὶ Καντακουζηνῷ IV, 25 Γρηγορᾶ XV, 12) καὶ δὴ εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνάρρησίν του (Migne, ἐνθ' ἄν. σ. 613). Ἐπειδὴ ὁ Ἰσίδωρος ἀνῆλθεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῇ 17 Μαΐου τοῦ 1347 (πρβλ. Κρουμβάχερ-Σωτηριάδου Ἱστορ. βυζ. λογ. τόμ. Γ' σ. 716 καὶ Μ. Γεδεῶν Πατρ. πίνακες σ. 422), ὁ Γρηγόριος Παλαμᾶς ἐχειροτονήθη κατὰ Μαΐον ἢ τὸ πολὺ Ἰούνιον τοῦ 1347. Ἀφοῦ δὲ κατὰ Φιλόθεον διετήρησε τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐπὶ 12½ ἔτη μέχρι τοῦ θανάτου του (Migne, Ἐνθ' ἄν. σ. 635), ἀπέθανε τῷ 1359 (1346½ + 12½). Τέλος ὁ Ἀνδρόν. Δημητρακόπουλος⁵ καὶ ὁ Γρηγόριος Παπαμιχαήλ⁶ δέχονται ὡς ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Παλαμᾶ τὸ 1360.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γνωμῶν περὶ τοῦ χρόνου τοῦ θανάτου τοῦ Γρηγορίου

¹ Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Geltzer, *Analecta Byzantina Index lectionum* (Jena 1891-1892) πρβλ. ἐτι Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων τόμ. Ε' σ. 481 «Ὁ Ἄργουσι γέγονε μητροπολίτης ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου ἐν ἔτει ,σφῆς'» καὶ σ. 495 «καὶ αὐτὸς πη' ὦν, ρε' γέγονεν».

² πρβλ. καὶ Ἱ. Σακκελίωνος, «Ἄργουσι καὶ Ναυπλίου παλαιοὶ Ἱεράρχαι» (Δελτίον ἱστορ. καὶ ἐθν. ἐταιρείας τόμ. Β' σ. 37 ἐ.) καὶ Μ. Λάμπρου νίδου «Ἡ Ναυπλία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς», (Ἐν Ἀθήναις 1898 σ. 42 ἐ.). πρβλ. ἐτι τὸ κατωτέρω μνημονευόμενον ἔργον τοῦ Χρήστου Παπαοικονόμου, ἐνθα καὶ περὶ τῶν ἐπισκόπων τοῦ Ἄργουσι.

³ Ἀθηνᾶς τόμ. 16 (1904) σ. 638 καὶ τόμ. 18 (1906) σ. 39. πρβλ. καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ σημειούμενα ἐν Βυζαντινοῖς χρονικοῖς τόμ. XVIII (1911) σ. 18-19.

⁴ Ἐν τῷ ἐγκυκλοπαιδικῷ λεξικῷ τοῦ Hauck.

⁵ Ὁρθόδοξος Ἑλλάς σ. 80.

⁶ Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς σ. 1 ὑποσ. 1.

τοῦ Παλαμᾶ πιθανωτέρα φαίνεται ἡ τοῦ Meyer¹, ἡ στηριζομένη ἐπὶ τοῦ λόγου τοῦ Φιλοθέου καὶ ἐπικυρουμένη ὑπὸ τοῦ Γρηγορά, τοῦ μνημονεύοντος τοῦ θανάτου τοῦ Παλαμᾶ ἐν τέλει τοῦ ἔργου του, τοῦ ἐπεκτεινομένου, ὡς γνωστόν, μέχρι τοῦ 1359.

3) Πέτρος Ναυπλίου καὶ Ἄργους. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 27 (στ. 54 σ. 47) βραχὺ χρονικὸν ὁ ἐπίσκοπος τῶν Λατίνων Σιγουντονάνης τῷ 6929 (1421) ἰνδ. 14 Ἰανουρίου 21 ἡμέρα Τρίτη μετεκόμισε τὰ τίμια λείψανα τοῦ δσιωτάτου Πέτρου ἐπισκόπου Ναυπλίου καὶ Ἄργους εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Ναυπλίου. Λέγουσιν οἱ παρερεθέντες ἐκεῖ ὅτι, ὅταν ἴνοιζαν τὸν τάφον, ἐγένετο σεισμός ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ καὶ ἐξῆλθεν εὐωδία πλείστη καὶ ἦν ὁ τάφος πεπληρωμένος φωτός, ἐγένοντο δὲ καὶ πλείσται ἰάσεις².

4) Μαλαχίας Κορίνθου. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 27 (στ. 127 σ. 49) βραχὺ χρονικὸν τῷ 6955 ἰνδ. ι' (1447) ἦλθεν εἰς τὴν Κόρινθον ὁ μητροπολίτης Μαλαχίας μετὰ τὴν κοίμησιν τοῦ ἁγιωτάτου Μάρκου³.

Πρβλ. καὶ Παρθενίου Πολάκη⁴ Ἐπίσκοποι τῆς ἀποστολικῆς ἐκκλησίας Κορίνθου (ἐν Ἱερῷ Συνδέσμῳ ἀριθ. 276 τῆς 1 Νοεμβρίου 1916) σ. 13.

5) Ἰγνάτιος Μηθύμνης. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 25 (στ. 55 σ. 45) βραχὺ χρονικὸν ὁ μητροπολίτης Μηθύμνης καὶ κτήτωρ τῆς μονῆς τοῦ Λειμῶνος Ἰγνάτιος ὁ ἐκ Καλλονῆς καταγόμενος ἐκοιμήθη τῇ 14 Ὀκτωβρίου, ἡμέρα Δευτέρα τοῦ 7075 (1567).

Κατὰ τὴν ἀκόλουθον ἐνθύμησιν, τὴν περιεχομένην ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 131 κώδικι τῆς μονῆς τοῦ Λειμῶνος «ἔτει ζος' ἐκοιμήθη ὁ Μυθύμνης μητροπολίτης Ἰγνάτιος ὁ κτίτωρ τοῦ Λιμόνος· ἡ πατὴρ αὐτοῦ Μέθυμνα Καλλονῆς ὀκτωβρίου ιδ'» ἐκοιμήθη τῷ 1568. Καὶ ὁ Παπαδόπουλος Κεραμεὺς δέχεται ὡς ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Ἰγνατίου τὸ 1568. Τοῦναντίον ὁ Εὐστ. Δράκος στηριζόμενος εἰς σιγίλλιον τῆς μονῆς Λειμῶνος ἐκδοθὲν τῷ 1578, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἀπέθανε πρὸ δεκαπενταετίας, δέχεται ὡς ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Ἰγνατίου τὸ 1563 (1578 - 15). Τέλος ὁ Γ. Βαλέτας, στηριζόμενος ἐπὶ τουρκικῶν ἐγγράφων φερόντων χρονολογίαν 4 Ὀκτωβρίου 1566, δέχεται ὡς ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Ἰγνατίου τὸ 1566⁵.

¹ Πρβλ. Κ. Δουβουνιάτου, Τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ἐν Ἐπετ. τῆς θεολ. σχολῆς τοῦ Ἀθήνησι Πανεπιστημίου τόμ. Α' σ. 34.

² Πρβλ. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθειῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἱ. Σακελίωνος καὶ Μ. Λαμπρυνίδου τὸ ἔργον τοῦ Χρήστου Παπαοικονόμου: «Ὁ πολιοῦχος τοῦ Ἄργους ἅγιος Πέτρος, ἐπίσκοπος Ἄργους, ὁ θαυματουργός» (ἐν Ἀθήναις 1908 σ. 52 ἐ.).

³ Περὶ τοῦ Μάρκου πρβλ. τὸ χρονικὸν τοῦ Γεωργ. Φραντζῆ Migne P. G. τόμ. 156 σ. 800.

⁴ Ἄναμφιβόλως ἐκ τυπογραφικοῦ σφάλματος τὸ 6955 ἀποδίδεται διὰ τοῦ 1467 ἀντὶ τοῦ 1447.

⁵ Πρβλ. Γ. Μ. Βαλέτα, Ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος Ἀγαλλιανός, ἐν Θεολογία τόμ. 10 τεύχ. Μ. (Δεκέμβριος τοῦ 1932 σ. 309 ἐ.).

6) Νεόφυτος Γρεβενῶν. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 26 (στ. 1 σ. 45) βραχὺ χρονικὸν ὁ ἐπίσκοπος Γρεβενῶν Νεόφυτος ἐκοιμήθη 6 Δεκεμβρίου τοῦ 6931 (1423).

7) Διονύσιος Λαρίσης. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 2 (στ. 39 σ. 5) βραχὺ χρονικὸν τῷ ἀπο' κατέκαυσαν οἱ Τούρκοι τὸ ἡμισυ τῶν Τρικκάλων καὶ κατεδάφισαν τὴν ἐν Λαρίσῃ ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Ἀχιλλείου, ἣν ὕστερον ἀνεκαίνισεν ἐκ βάρθρων ὁ Λαρίσης Διονύσιος, νῦν δὲ Ἐφέσου.

Πρόκειται περὶ τοῦ Διονυσίου Ζ', ὅστις κατὰ τὸν Ν. Γιαννόπουλον¹ ἐπεσκόπευσεν ἀπὸ τοῦ 1791 - 1806. Ὡς γνωστὸν ὁ Διονύσιος Καλλιάρχης τῷ 1804 προεβιάσθη ἐκ Λαρίσης εἰς τὴν μητρόπολιν Ἐφέσου, εἰς ἣν διέμεινε μέχρι τοῦ 1821, ὅτε ἀπηγγόνισθη².

Ἄξια μνείας εἶναι ἐνταῦθα ἡ ἐνθύμησις «1793 μηνὸς Ἰουλίου α' θύμησις ὅπου ἦλθε ὁ μητροπολίτης Διονύσιος Λαρίσης» (Ν. Ἑλλ. τομ. Ζ' σ. 249).

Τοῦ Διονυσίου τούτου Λαρίσης πρέπει νὰ διακριθῶσιν οἱ Διονύσιοι Λαρίσης οἱ ἀναφερόμενοι ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 650 κώδικι τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν (Ἰωάννου Σακελιῶνος, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης σ. 120) καὶ τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 20 τῆς μονῆς Προυσοῦ (Νέος Ἑλληνομ. τόμ. 10 (1913) σ. 301), ὧν ὁ πρῶτος ἐκοιμήθη τῷ 7018 (1510), ὁ δὲ δεῦτερος κατὰ τὸ 1797 παραιτηθεὶς ἀπὸ τοῦ 1793.

8) Μελέτιος Λαρίσης. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 55 (στ. 1 σ. 91) βραχὺ χρονικὸν ὁ Σκιαθοῦ καὶ Σκοπέλου Ματθαῖος ἐχειροτονήθη ἐν Τυρνάβῳ τῷ ,αποζ' Δεκεμβρίου ε' ὑπὸ τοῦ Λαρίσης Μελετίου ἐκ τῆς βασιλευσύσης.

Πρόκειται περὶ τοῦ Λαρίσης Μελετίου, τοῦ Δ' (1770-1791). Πρβλ. Ν. Γιαννοπούλου ἐνθα ἀνωτέρω.

9. Ματθαῖος Σκοπέλου καὶ Σκιαθοῦ. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 55 (στ. 1 ἔ. σ. 91) βραχὺ χρονικόν, τὸ γραφὲν ὑπὸ τοῦ Σκοπέλου καὶ Σκιαθοῦ Ματθαίου³ ἡ χειροτονία αὐτοῦ ἐγένετο τῷ ,αποζ' Δεκεμβρίου ε' ἐν Τυρνάβῳ ὑπὸ τοῦ Λαρίσης Μελετίου. Τῇ 3 Ἰανουρίου τοῦ 1778 μετέβη εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Σκοπέλου, ἣν καὶ περιγράφει.

10. Ματθαῖος Τορνόβου. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 53 (στ. 19 σ. 90) βραχὺ χρονικὸν τῇ 2 Νοεμβρίου τοῦ 1797 ἐπέρασεν ἀπὸ τὰ Καλύβια ὁ ἱεροδιάκονος Ἰωαννῆσιος πατριαρχικὸς διὰ τὴν Αἴνον καὶ ἐξαναῆλθεν τῇ 9 Νοεμβρίου⁴ μετὰ τοῦ ἐξορίστου ἁγίου Τορνόβου Ματθαίου καὶ ἐπῆγαν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

¹ «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι Θεσσαλίας» ἐν Θεολογίᾳ τόμ. 11 (Δεκέμ. τοῦ 1933) σ. 342.

² Πρβλ. Ν. Ἑλλην. τόμ. Ζ' σ. 235.

³ Τὸ χρονικὸν τοῦτο, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ τέλους αὐτοῦ, ἐγράφη κατὰ τὸ 1792. Πρβλ. καὶ Ν. Ἑλλην. Η' σ. 102 καὶ Τρ. Εὐαγγελίδου, «Ἡ νῆσος Σκιαθος καὶ αἱ περὶ αὐτὴν νησίδες» σ. 69.

⁴ Εἰς τοὺς καταλόγους τοῦ Ἀμασειᾶς Ἀνθίμου Ἀλεξούδη ἀναγράφεται ἀπὸ τοῦ

Γ'. ΜΟΝΑΧΟΙ

1) Ἰγνατίος ἡγούμενος Στουδίου. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 6 (στ. 5 σ. 9) βραχὺ χρονικὸν ὁ ἡγούμενος τοῦ Στουδίου Ἰγνατίος ἐκοιμήθη τῷ 6926 ἰνδ. 11 μηνὶ Δεκεμβρίῳ 24 (1418).

2) Ματθαῖος μοναχὸς (Μανουὴλ Παλαιολόγος). Κατὰ τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 1 (στ. 23 σ. 3), 15 (στ. 58 σ. 33) καὶ 38 (στ. 26 σ. 66) βραχέα χρονικὰ ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος, ὁ διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεὶς Ματθαῖος, ἐτελεύτησε τῇ κα' Ἰουλίου¹ τοῦ 6933 ἰνδ. 3 ἡμέρᾳ Σαββάτῳ ἐν ἀρχῇ τῆς ἡμέρας (1425) καὶ ἐτάφη τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐν τῇ βασιλικῇ μονῇ τοῦ παντοκράτορος Χριστοῦ².

3) Διονύσιος ἱερομόναχος τῆς σκήτης τῆς ἁγίας Ἄννης ὁ ῥήτωρ. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 21 (στ. 72 σ. 40) βραχὺ χρονικὸν τῇ 6 Ὀκτωβρίου τοῦ 7114 (1606) ἐκοιμήθη ὁ Διονύσιος ἱερομόναχος ὁ ῥήτωρ ἐν τῇ σκῆτι τῆς ἁγίας Ἄννης, οὗ ἡ φήμη ἕως περάτων διήλθε διὰ τὴν ἀρετὴν του.

Ὁ Ζαβίρας (Νέα Ἑλλάς σ. 274) παρατηρεῖ, «Διονύσιος ἱερομόναχος ὁ ῥήτωρ, ὅστις ἐμόναζεν ἐν τῇ σκῆτι τῆς Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Οὐδὲν πλέον οἶδαμεν περὶ τούτου, εἰμὴ σὺν τοῖς Μαργαρίταις λεγομένοις τοῦ Χρυσοστόμου ἐξεδόθησαν ἕξ ἱστορίαι αὐτοῦ καὶ μία νουθεσία εἰς ἀπλὴν διάλεκτον ὅθεν καὶ ὁ χρόνος, ἐν ᾧ ἤκμαζεν, ἔστιν ἡμῖν ἄδηλος». Ὁ Νικόλαος Κατραμῆς (Φιλολογικὰ ἀνάλεκτα Ζακύνθου σ. 358) ἐσφαλμένως νομίζει ὅτι ὁ ἡμέτερος Διονύσιος ἤκμασε κατὰ τὸν 18 αἰῶνα. Ὁ Phil. Meyer (Die th. Lit. der gr. Kirché in sechszehnten Jahrl. σ. 133) νομίζει ὅτι ἤκμασε κατὰ τὸ τέλος τοῦ 16 αἰῶνος, στηρίζων τὴν γνώμην του ἐπὶ τοῦ κώδικος ὑπ' ἀριθμὸν 1169 τοῦ Ἄθωνος, ἐνθα λέγεται «τοῦ ἀσκήσαντος ἐν τῇ σκῆτι τῆς Λαύρας κοιμηθέντος δὲ ἐν ἔτει 7100 (1592). Ὁ Μ. Γεδεὼν σημειοῖ «ἐν χειρογράφῳ καταλόγῳ τῶν τῆς ἁγιοταφικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βιβλιοθήκης χειρογράφων, ἐν ᾧ περιέχονται «Ἱστορίαι Διονυσίου ἱερομονάχου τοῦ ῥήτορος ἀσκήσαντος ἐν τῇ σκῆτι τῆς Λαύρας κοιμηθέντος δὲ ἔτει 7114 ὀκτωβρίου 6» καὶ παρατηρεῖ «Φαίνεται ὅτι ὁ Διονύσιος ἐμόνασεν ἐν τῇ σκῆτι τῆς ἁγίας Ἄννης καὶ ἔγραψεν ἕξ ἠθικὰ διηγήματα, ἱστορίας συνεκκεδομένας μετὰ τῶν Μαργαριτῶν τοῦ Χρυσοστόμου» (Ἄθως σ. 211, πρβλ. καὶ σ. 74, ἐνθα σημειοῖ

1779-1791 μητροπολίτης Σερρών ὁ Ματθαῖος, ὅστις τῷ 1791 μετετέθη εἰς Τόρνοβον (πρβλ. Ἐπετ. Ἐταιρ. Βυζαντ. Σπουδῶν τόμ. 9 σ. 269 καὶ τόμ. 8 σ. 308, ἐνθα παρατίθεται ἔγγραφον φέρον χρονολογίαν: «Ἐν μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἰνδ. γ' αω» καὶ μετὰ τῶν ὑπογραφῶν «Τορνόβου Ματθαῖος».

¹ Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 15 χρονικὸν «κ' Ἰουλίου».

² Πρβλ. Κρομμυάχερ - Σωτηριάδου, Ἱστορ. τῆς Βυζ. λογ. τόμ. Α' σ. 217 ἔ. τόμ. Β' σ. 163 ἔ. καὶ τόμ. Γ' σ. 510 ἔ.

ἐκ κώδικος τῆς ἐν Ἄθῳ μονῆς τοῦ Παντοκράτορος σ. 267 «Ἱστορία Διονυσίου τοῦ ῥήτορος τοῦ ἀσκήσαντος ἐν τῇ σκήτῃ τῆς Λαύρας κοιμηθέντος δὲ ἐν ἔτει 7110». Τέλος ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 15 κώδικι τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Στεφάνου τῶν Μετεώρων ἀναγινώσκομεν «Ἱστορία Διονυσίου ἱερομονάχου τοῦ ῥήτορος ἀσκήσαντος ἐν τῇ σκήτῃ τῆς Λαύρας, κοιμηθέντος δὲ ἐν ἔτει 7114 Ὀκτωβρίου 6». (Λάμπρου Ν. Ἑλλ. τόμ. 21 σ. 323).

Δ'. ΕΜΠΡΗΣΜΟΙ ΜΟΝΩΝ

1) Βλαχερνῶν ἐμπρησμός. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 11 (στ. 3 σ. 24) βραχὺ χρονικὸν ὁ περιφήμος ναὸς τῆς Βλαχέρνας ἐκάη τῇ 31 Ἰανουαρίου τοῦ 6942 ἰνδ. 12 (1434), κατὰ δὲ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 44 (στ. 7 σ. 77) ὁ ἐμπρησμός τῆς Βλαχέρνας ἔγεινε τῷ 6942 ἰνδ. 12 ἀπόκρουε ἡμέρᾳ Παρασκευῇ καὶ ὥρα τειάρτη τῆς νυκτός. Τρίτος καμὸς καὶ ἀφανισμός. (Πρβλ. Γεωργίου Φραντζῆ Χρονικὸν 2,10).

Κατὰ τὸν Σκαρλάτον Βυζάντιον ὁ ναὸς τῶν Βλαχερνῶν ἐπυρπολήθη δὶς, τὸ πρῶτον περὶ τὸ μεσονύκτιον τοῦ 1070 ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ τοῦ Διογένους ἐκ τῆς ἀκοιμήτου κανδήλας μεταδοθέντος τοῦ πυρός καὶ τὸ δεύτερον, ἀνοικοδομηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου, τῇ 29 Ἰανουαρίου τοῦ 1434 ὥρα τρίτῃ τῆς νυκτός (Ἡ Κωνσταντινούπολις τόμ. Α' σ. 586 καὶ 590, πρβλ. καὶ Σωφρονίου Δούκα «Ἀρχαῖοι ναοὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει» ἐν Ἱερῷ Συνδέσμῳ ἀριθμὸς 120 (1 Μαΐου 1910) σ. 7).

2) Ταξιαρχῶν ἐμπρησμός. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 19 (στ. 49 σ. 37) βραχὺ χρονικὸν ὁ ἐμπρησμός τοῦ μοναστηρίου τοῦ μεγάλου Ταξιάρχου ἦγουν τοῦ Γέροντος τοῦ κειμένου ἐπάνω τῆς Βοστίτζας ἐν τῷ ὄρει Κλοκοῦ ἐγένετο τῷ 7008 τῇ 15 Αὐγούστου (1500), τῷ δὲ 7039 Μαρτίου 15 ἡμέρᾳ Πέμπτῃ (1531) ἀπέθανεν ὁ εὐσεβέστατος ἀρχων ὁ ἀνακαινιστὴς τοῦ ἄνωθεν μοναστηρίου Ἰωάννης Τζεροντάς εἰς τὴν Κόρινθον καὶ ἐτάφη εἰς τὸ μοναστήριον αὐτοῦ.

Πρβλ. Λάμπρου Ν. Ἑλλ. τόμ. 6 σ. 289 ἔ. «Σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου περὶ τῆς μονῆς Ταξιαρχῶν παρὰ τὸ Αἴγιον καὶ τὸ χωρίον Δημητροπούλου» ἰδίᾳ ἐν σελίδι 291 ἔνθα ἀναγινώσκομεν: «Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κυρίου Κυρίλλου τοῦ παλαιοῦ, ὅτε καὶ περὶκαυστον γεγονὸς δι' ἐπιρείας τοῦ μισοκάλου καὶ ἑξαφανισθὲν ἄρδην οἱ ἐν αὐτῷ συνασκούμενοι πατέρες ἀνήγειραν καὶ ὀκοδόμησαν αὐτὸ ἀνανεώσαντες τὴν σταυροπηγιακὴν ἀξίαν καὶ ἐλευθερίαν».

3) Διονυσίου ἐμπρησμός. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 21 (στ. 86 σ. 40) βραχὺ χρονικὸν τῇ 25 Ὀκτωβρίου Σαββάτῳ ἑσπέρας καὶ ὥρα α' τῆς νυκτός τοῦ 7043 (1535) ἔγεινεν ὁ ἐμπρησμός τῆς μονῆς Διονυσίου¹.

¹ Πρβλ. Γ. Σμυρνάκη, «Τὸ ἅγιον Ὅρος» (σ. 515).

4) Σίμωνος Πέτρας ἔμπρησμός. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 21 (στ. 84 σ. 40) βραχὺ χρονικὸν τῷ 7089 (1581) Δεκεμβρίου 11, ἡμέρα Κυριακῆ καὶ ὥρα 7 τῆς νυκτὸς ἔγεινεν ὁ ἔμπρησμός τῆς μονῆς Σίμωνος Πέτρας. Κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν (στ. 88 σ. 41) τῷ 7130 (1622) Ἰουνίου 17, ἐγένετο δεύτερος ἔμπρησμός τῆς μονῆς Σίμωνος Πέτρας¹.

Πρβλ. Μ. Γεδεών «Ὁ Ἅθως» σ. 188 «καταστραφεῖσα ὑπὸ πυρκαϊᾶς τῷ 1581 καὶ μετὰ τεσσαρακονταετιᾶν αὐθις» καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερομένην ἐνθύμησιν ἐν τινι χειρογράφῳ τῆς μονῆς «ὁ δὲ ἔμπρησμός γέγονεν ἐν ἔτει 7130 Ἰουνίῳ, ἡμέρα Σαββάτῳ». Πρβλ. ἔτι Γ. Σμυρνάκη «Τὸ ἅγιον Ὅρος» (σ. 588) «Τῇ 11 Δεκεμβρίου τοῦ 1581 ἐπυρπολήθη ἡ μονὴ ὀλοσχερῶς. Τῷ 1625 Ἰουνίου 8 ἡμέρα Σαββάτῳ ἐγένετο ἕτερος ἔμπρησμός τῆς μονῆς» καὶ τὴν ἐκδοθεῖσαν πρᾶξιν τῆς κοινότητος μετὰ τὴν πυρκαϊᾶν τοῦ 1581 (ἐνθ' ἀν. σ. 133). Τῇ 27-28 Μαΐου τοῦ 1891 περὶ ὥραν 3 τῆς νυκτὸς ἐγένετο κατὰ τὸν Σμυρνάκην (σ. 593) παρανάλωμα τοῦ πυρὸς ἡ μονὴ «πυρποληθείσης τελείως καὶ τῆς ἐκ 250 χειρογράφων μετὰ 40 περγαμηνῶν καὶ 750 ἐντύπων βιβλίων βιβλιοθήκης αὐτῆς». Περὶ τῆς πυρποληθείσης βιβλιοθήκης τῆς μονῆς Σίμωνος Πέτρας πρβλ. καὶ Σπ. Λάμπρου «Notes from Athens» ἐν «The Athenaeum» τῆς 1 Αὐγούστου τοῦ 1891.

Ε'. Η ΕΝ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

Σχετικὰ εἰδήσεις περὶ τῆς ἐν Φλωρεντία γενομένης ψευδοῦς ἐνώσεως παρέχουσιν ἡμῖν τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 6. 9. 11. 16. 21. 27 καὶ 48 βραχέα χρονικά². Τῶν χρονικῶν τούτων ἀναμφιβόλως ἄξιον ἰδίας προσοχῆς εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 6, τὸ περιεχόμενον ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 290 (4410) κώδικι τῶν Ἰβήρων, ὡς γεγραμμένον ὑπὸ αὐτόπτου. Τὸ χρονικὸν τοῦτο ἔχω δημοσιεύσει ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ ἑπετηρίδι τῆς Θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Ἀθηνῆσι Πανεπιστημίου (ἐν Ἀθήναις 1924 σ. 124 ἔ.) ἐξ ἀντιγράφου σταλέντος μοι ἐξ ἁγίου Ὁρους. Πρὸ ἑμοῦ ὁ μακαριώτατος ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος εἶχε δημοσιεύσει τοῦτο ἐκ τινος κώδικος τῆς ἐν Καίρῳ Βιβλιοθήκης τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας μετὰ τινων παρατηρήσεων καὶ συγκρίσεως τῶν ἐν αὐτῷ³

¹ Ἡ δευτέρα αὕτη ἐνθύμησις ἔχει γραφὴ ὑπὸ νεωτέρας χειρὸς.

² Σχετικὰ σημειώματα περὶ τῆς ἐν Φλωρεντία συνόδου ἔχουσι δημοσιευθῆ καὶ ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι (τόμ. Ζ' σ. 116), ἐν Παλαιολογείοις καὶ Πελοποννησιακοῖς (τόμ. 3 σ. 362) καὶ ἐν Byz. Zeitschrift (τόμ. 23 (1914) σ. 152).

³ Πρόκειται περὶ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 102 κώδικος τοῦ 15 αἰῶνος φ. 275 α (πρβλ. Γ. Χαριτάκη, Κατάλογος τῶν χρονολογημένων κωδίκων τῆς πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης Καίρου (ἐν Ἐπετηρίδι τῆς Ἑταιρείας τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν τόμ. Δ' (1927) σ. 191) ὅστις ἔχει ἐκδώσει τὸ κείμενον. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ἐναυθῆ ὅτι πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ κειμένου τούτου ὑπὸ τοῦ μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου εἶχεν ἐκδώσει τοῦτο ὁ Μ. Γεδεών ἐν τῷ ἡμερολογίῳ Φάρος τῆς Ἀνατολῆς.

περιεχομένων χρονολογιῶν πρὸς τὰς τοῦ Συροπούλου (Νέα Σιών τόμ. Β' (1905) σ. 414 ἔ.)¹.

Ἰδού αἱ χρονικαὶ εἰδήσεις, ἃς παρέχει ἡμῖν τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 6 βραχὺ χρονικὸν (σ. 9-10).

1438 Φεβρουαρίου 8 ἡμέρα Σαββάτω τοῦ Ἀσώτου ἦλθομεν² εἰς τὴν Βενετίαν μετὰ τοῦ βασιλέως κύρ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου καὶ τοῦ πατριάρχου κύρ Ἰωσήφ καὶ τῆς συνοδείας (στ. 11).

1438 μηνὶ Μαρτίῳ 8 ἦλθομεν εἰς τὴν Φεράραν εἰς τὸν πάπαν κύρ Εὐγένιον (στ. 13)

1439 μηνὶ Ἰουνίῳ 10 ἡμέρα Τετάρτῃ ἀπεβίωσεν ὁ πατριάρχης Ἰωσήφ εἰς τὴν Φλωρεντίαν (στ. 15).

1439 μηνὶ Ἰουλίῳ 6 ἡμέρα Δευτέρα ἠνώθη ἡ ἐκκλησία ἐντὸς τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς Φλωρεντίας³. (στ. 17).

1439 μηνὶ Ἰουλίῳ 20 ἐξήλθομεν ἐκ τῆς Φλωρεντίας (στ. 19).

1439 μηνὶ Ἰουλίῳ 27 ἦλθομεν εἰς τὴν Βενετίαν (στ. 19).

1440 μηνὶ Ἰανουαρίῳ 31 ἡμέρα Κυριακῇ τῆς Ἀπόκρεω ἦλθομεν ἀπὸ τὴν Φραγγίαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν (στ. 20).

1440 μηνὶ Μαίῳ 5 ἐγένετο πατριάρχης ὁ κύρ Μητροφάνης (στ. 22).

1440 τῇ Κυριακῇ τῆς Πεντηκοστῆς ἐλειτούργησεν ὁ Μητροφάνης καὶ ἐμνημόνευσε καὶ τὸν πάπαν Εὐγένιον (στ. 23).

Γ'. Η ΚΑΡΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ

Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 23 (στ. 1 σ. 42) βραχὺ χρονικόν, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δεσπότης Θωμᾶς φεύγοντας ἀπὸ τὸν Μορέαν ἐπῆγεν εἰς τὴν Ῥώμην εἰς τὸν πάπαν Πῖον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐχάρισε τὴν

¹ Αἱ μεταξὺ τῶν δύο κειμένων διαφοραὶ εἶναι ἐλάχισται. Ἄξια μνείας εἶναι αἱ ἀκόλουθοι· ἐν στ. 11 ἀντὶ 6946 γράφει 6943, ἐν στ. 13 ἀντὶ «Φεβρουαρίῳ ἡ» γράφει «Φεβρουαρίῳ κ'», ἐν στ. 19 μετὰ τὸ εἰς τὴν Βενετίαν παραλείπει «τῇ κζ'», ἐν στ. 20 ἀντὶ «ἀπὸ τὴν Φραγγίαν» γράφει «ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν» καὶ ἀντὶ «εἰς τὴν πόλι» γράφει «εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν».

² Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 11 (στ. 5 σ. 24) βραχὺ χρονικὸν μηνὶ Νοεμβρίῳ 27 τοῦ 1438 ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης καὶ ὁ πατριάρχης Ἰωσήφ καὶ ἀπῆλθον πρὸς τὴν Ῥώμην.

³ Πρβλ. καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 27 (στ. 95 σ. 48) χρονικόν, καθ' ὃ τῷ 1439 γέγονεν ἡ λεγομένη ὀγδόη σύνοδος ἐν Φλωρεντίᾳ. Ἡ χρονολογία, ἣν παρέχουσιν ἡμῖν τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 9 στ. 1 σ. 17), 16 (στ. 7 σ. 33), 21 (στ. 8 σ. 38) καὶ 48 (στ. 13 σ. 83) χρονικά, καθ' ἃ ὁ βασιλεὺς ἐπῆγεν εἰς τὴν Φλωρεντίαν καὶ ἐγένετο ἡ ὀγδόη σύνοδος τῷ 6952 (1444) εἶναι σφαλῆρᾶ προερχομένη ἐκ σφαλῆρᾶς πηγῆς ἢ ἀβλεψίας τοῦ ἀντιγραφέως. Ἡ χρονολογία τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 9 (στ. 1 σ. 17) χρονικοῦ, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Παλαιολόγος ἐξέβη τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ διέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν εἰς τὴν σύνοδον τῷ 6932 (1424) προέρχεται πιθανῶς ἐκ κακῆς ἀντιγραφῆς τοῦ νβ' διὰ τοῦ λβ'.

κάραν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου καὶ ἐκεῖνος ἐδωρήσατο τὴν μόνην καὶ ἀναγκαίαν τροφήν πρὸς τὸ μόλις ζῆν μετὰ τῶν αὐτοῦ.

Ἡ κάρα τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ἄγνωστον πότε, πιθανῶς ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνης, εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς Πάτρας, ἔνθα ὁ ἀπόστολος ἐμαρτύρησε, φυλασσομένη ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου. Ὅτε μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁ τελευταῖος τῶν δεσποτῶν Θωμᾶς Παλαιολόγος ἠναγκάσθη νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἰταλίαν, ὅπως ζητήσῃ ἄσυλον παρὰ τῷ πάπᾳ Πίῳ τῷ Β΄ συναπεκόμισεν ἐκ Πατρῶν καὶ τὴν κάραν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, ὅπως δωρήσῃ αὐτήν τῷ Πάπᾳ καὶ τύχῃ οὕτω προστασίας καὶ ἀσύλου παρ' αὐτῷ.

Κατὰ τὸν Φραντζῆν, τῇ 16 Νοεμβρίου τοῦ 6969 (1461) ἀπέπευσε ὁ Θωμᾶς (ἔκδ. Βόν. σ. 410 ἔ.), ὅστις φθάσας εἰς Ἀγκῶνα κακεῖθεν εἰς Ῥώμην ἔδωκεν εἰς τὸν Πιον τὸν Β΄, κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ, τὴν κάραν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου «κακεῖνος αὐτῷ μόλις πρὸς τὸ ζῆν μετὰ τῶν αὐτοῦ ἐδωρήσατο τὴν μόνην καὶ ἀναγκαίαν τροφήν» (ἔνθ' ἄν. σ. 412,6 ἔ.). Πρβλ. καὶ Σπ. Λάμπρου «Ἡ ἐκ Πατρῶν εἰς Ῥώμην ἀνακομιδὴ τῆς κάρας τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου (Ν. Ἑλλ. τόμ. 10 (1913) σ. 33 ἔ.) καὶ Στ. Θωμοπούλου. «Ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας» (Ἐν Ἀθήναις 1899 σ. 52 ἔ.).

Ζ. Η ΒΑΠΤΙΣΙΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 30 (στ. 1 σ. 56) βραχὺ χρονικὸν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἔλθων τῷ 253 εἰς τὴν Ῥώμην ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ πάπα Σιλβέστρου καὶ ἐχάρισεν αὐτῷ τὸν θρόνον.

Ἡ ἀνωτέρω εἰδησις προέρχεται ἐκ πηγῆς δυτικῆς. Κατὰ τὰς ἑλληνικὰς πηγὰς ὁ μέγας Κωνσταντῖνος κατὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του μεταβάς εἰς Ἐλενοπούλιν τῆς Βιθυνίας κατετάχθη εἰς τὴν τάξιν τῶν κατηγουμένων, εἶτα δ' ἔλθων εἰς χωρίον τι παρὰ τὴν Νικομήδειαν ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου Νικομηδείας¹.

Η'. ΚΩΔΩΝΕΣ ΑΓΙΟΥ ΘΡΟΥΣ

Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 9 στ. 115 σ. 20) βραχὺ χρονικὸν τῷ 6999 (1491) μηνὶ Αὐγούστῳ ἐτζάκισαν ταῖς καμπάναις εἰς τὸ ἅγιον Ὅρος. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 21 (στ. 30 σ. 39) τῇ 7 Αὐγούστου ἔπαυσαν αἱ καμπάναις εἰς τὸ ἅγιον Ὅρος καὶ κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 11 (στ. 19 σ. 24) 6999 (1491) Αὐγούστου μηνὸς ἀπὸ ταῖς καμπάναις τοῦ ἁγίου Ὅρους.

Οἱ Τούρκοι θεωροῦντες τοὺς κώδωνας τῶν ἐκκλησιῶν ὡς μυστικὰ ὄργανα τοῦ διαβόλου, δι' ὧν ταράσσεται ὁ ὕπνος τῶν νεκρῶν Μουσουλμάνων ἀπη-

¹ Εὐσεβίου, Βίος Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως 4,61, Σωκράτους, Ἱστ. ἐκκλ. 1,39, Ἐρμεία Σωζομενοῦ, 2,34.

γόρευον τὴν χρῆσιν αὐτῶν. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο γενικὴ ἐπεκταθεῖσα μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου. Παρὰ ταῦτα εἰς τινὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ὡς π.χ. ἐν Κρήτῃ, καὶ εἰς τὸ ἅγιον Ὅρος ἐπετρέπετο ἡ χρῆσις αὐτῶν. Πρβλ. Ν. Καλλινίκου: Ὁ χριστιανικὸς ναὸς καὶ τὰ τελοῦμενα ἐν αὐτῷ σελ. 65 ἔ. Χρυσοστ. Παπαδοπούλου, Ἡ θέσις τῆς ἐκκλησίας ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει (Θεολογία τόμ. 12 σ. 110, ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ φιλολογία) βλ. καὶ Κ. Ῥάλλη, Περὶ τῶν ἐκκλ. κωδῶνων κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας (Ἐπιστ. ἐπετ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τόμ. Θ. σ. 79 ἔ.).

Θ'. ΚΥΡΙΟΝ ΠΑΣΧΑ

Κατὰ τὰ ὑπ' ἀριθμὸν 19 (στ. 14 σ. 36), 27 (στ. 19 σ. 46) καὶ 47 (στ. 74 σ. 82) βραχέα χρονικὰ ἐν ἔτει 6888 (1380) ἐγένετο κύριον Πάσχα. Κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 21 (στ. 18 σ. 39) ἐν ἔτει 6967 ἰνδ. 7 (1459) καὶ κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 31 (στ. 33 σ. 59) ἐν ἔτει 6968 (1460), 7051 (1543) καὶ 7062 (1554) ἐγένετο κύριον Πάσχα¹.

Σχετικῶς πρὸς τὸ Πάσχα ἄξιον προσοχῆς εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 50 (στ. 7 σ. 86) βραχὺ χρονικόν, καθ' ὃ τῷ 1314 ἐβασίλευσεν ὁ Ἀνδρόνικος ὁ υἱὸς τοῦ Μιχαὴλ χρόνους 16. Ἐδῶ διωρθώθη τὸ Πάσχα ποῦ τόχαν χαμένο κατὰ χρόνους φ. (500) καὶ ἔκαμάν το μαζὶ μὲ τοὺς Ἑβραίους.

Πρόκειται πιθανῶς περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου τοῦ Γρηγοῶ γενομένης κατὰ τὸ 1325 προτάσεως τῆς διορθώσεως τοῦ ἡμερολογίου πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον τὸν πρεσβύτερον, ὅστις ὅμως δὲν ἐπραγματοποίησεν αὐτὴν φοβούμενος ταραχὰς καὶ διαιρέσεις². (Πρβλ. Νικηφόρου Γρηγοῶ, Ἱστορία 8,13 σ. 364 ἔ. ἔκδ. Βόννης καὶ Ἰδία τὸ χωρίον. «Κάντεῦθεν γε μὴν ἀσφαλῆ καὶ τὴν τοῦ Πάσχα διόρθωσιν ἐποιούντο καὶ τὰ τῆς διορθώσεως ταύτης ἐγένετο μέχρι τοῦ ἔξ Ἀδάμ ἑξακισχιλιοστοῦ τριακοσιοστοῦ ἔτους ἔγγιστα, τὰ δ' ἔξ ἐκεῖνου μέχρις ἡμῶν οὐκ οἶδα ὅπως ἐρραθυμημένον τὸ πρᾶγμα καὶ ἀδιόρθωτον ἔμεινε»).

Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

¹ Περὶ τοῦ κυρίου Πάσχα πρβλ. Ματθαίου Βλάσταρεως, Σύνταγμα «Διατί οὖ γίνεται κύριον Πάσχα κατ' ἔτος» (Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ τόμ. 6 σ. 410). Πρβλ. ἐπι Γρηγορίου Παπαμιχαήλ, «Τὸ Κύριον Πάσχα» (ἐν Ἐκκλησιαστικῷ Φάρῳ τόμ. 8 (1912) σ. 408 ἔ.).

² Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὁ Ματθαῖος Βλάσταρις συνέστησε νὰ μὴ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἡ πρότασις τοῦ μοναχοῦ Ἰσαακίου Ἀργυροῦ, ἡ ὑποβληθεῖσα τῷ 1371, πρὸς διόρθωσιν τοῦ πασχαλίου κανόνος (Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων τόμ. 7' σ. 422, πρβλ. καὶ Κρουμβάχερ - Σωτηριάδου, Ἱστ. τῆς Βυζ. λογ. τόμ. Β' σ. 483).